

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Агрополітичний звіт

APD/APB/19/2022

Оцінка основних підходів та інструментів агрополітичного консультування українськими та міжнародними організаціями в Україні

Людмила Ставнича

Київ, жовтень 2022 року

Виконавці

Оперативний партнер

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс. Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Людмила Ставнича

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2022 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

ЗМІСТ

- 1. Коротка експертна оцінка рівня зрілості та гнучкості аграрної політики в Україні (за можливості враховуючи політику аграрного розвитку та аграрну торговельну політику)4**
- 2. Короткий опис основних викликів, з якими наразі стикається і в перспективі 5-10 років стикатиметься аграрна політика в Україні11**
- 3. Аналіз основних учасників розробки та впровадження аграрної політики в Україні з рекомендаціями та відмінностями у підходах до їхнього агрополітичного консультування19**
- 4. Короткий опис досвіду агрополітичного консультування, основних підходів та інструментів, які використовуються українськими та міжнародними організаціями в Україні, експертна оцінка їхньої доцільності та ефективності.....23**
- 5. Пропозиції щодо вдосконалення підходів у агрополітичному консультуванні та застосовуваних інструментів з коротким обґрунтуванням35**

1. КОРОТКА ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА РІВНЯ ЗРІЛОСТІ ТА ГНУЧКОСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (ЗА МОЖЛИВОСТІ ВРАХОВУЮЧИ ПОЛІТИКУ АГРАРНОГО РОЗВИТКУ ТА АГРАРНУ ТОРГОВЕЛЬНУ ПОЛІТИКУ)

Аграрна політика охоплює досить широке коло питань, які можуть бути компетенцією як аграрних підприємств, так і держави. Серед найважливіших напрямків здійснення аграрної політики, в яких державі має належати вирішальна роль, є соціальне відродження села і соціально-психологічний захист українського селянина, сприяння створенню ринку матеріально-технічних ресурсів і виробничих послуг, ринку продовольства й сировини, забезпечення еволюційності процесу реформування відносин власності, в тому числі у сфері володіння і використання землі, формування державного механізму регулювання ціноутворення та оподаткування, фінансування й кредитування сільського господарства.

Аграрна політика – це комплекс законодавчих та соціально-економічних заходів, спрямованих на сталий розвиток аграрного сектору та забезпечення продовольством населення України.

Аграрна політика – складова частина економічної та загальної політики держави. Формується аграрна політика у тісному взаємозв'язку з іншими складовими політики – зовнішньоторговельною, промисловою, екологічною, соціальною, тощо.

Існує два принципові підходи до розуміння аграрної політики:

1. У вузькому розумінні під аграрною політикою розуміють систему цілей і заходів, спрямованих на розвиток аграрного сектору економіки. У даному випадку «аграрну політику можна визначати, як діяльність держави, спрямовану на створення господарсько-фінансових і політичних ринкових умов в аграрному секторі, яка реалізується шляхом впливу на економічні процеси, що протікають у ньому, через форми та методи, найбільш дієві в області аграрної економіки».
2. У широкому розумінні до аграрної політики включають: політику розвитку аграрного сектора; продовольчу політику, що стосується споживання продуктів харчування основними групами і прошарками населення; агропромислову політику, пов'язану з проблемами обслуговування сільського господарства, включаючи торгівлю, переробку, сферу виробництва засобів виробництва для сільського господарства, зовнішньоторговельну політику.

Широкого трактування традиційно дотримуються в ЄС. Про це свідчать сформульовані у статті 39 Римського договору цілі Спільної аграрної політики країн європейської співдружності:

- а) збільшувати продуктивність сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресу і забезпечення раціонального розвитку

- сільськогосподарського та оптимального використання факторів виробництва, особливо праці;
- b) забезпечувати достатньо високий рівень життя сільського населення, зокрема шляхом збільшення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві;
 - c) підтримувати стабільність ринків;
 - d) забезпечувати можливість для пропозиції сільськогосподарської продукції;¹

Ринкові трансформації в економіці країни докорінно змінили систему продовольчого забезпечення населення, спричинивши необхідність формування нової аграрної політики та її адаптації до європейського законодавства, а також впровадження системи тактичних довгострокових стратегічних заходів державного регулювання направлених на формування необхідних умов для ефективного функціонування агропродовольчого сектора економіки, формування експортного потенціалу сільськогосподарської продукції, забезпечення фізичної та економічної доступності продуктів харчування, підвищення якості продукції, забезпечення національної продовольчої та екологічної безпеки та переорієнтації аграрної політики країни у напрямку сталого розвитку.

Для України, як держави, де аграрний сектор є одним з ключових секторів економіки, надзвичайно важливим є існування всебічно науково обґрунтованої, цілеспрямованої, конструктивної аграрної політики, яка б за своєю логікою та принципами не лише відповідала курсу на прискорену ринкову трансформацію економічної системи країни, але й була її провідною ланкою, стимулюючим фактором².

Сучасний стан та основні вектори розвитку аграрної сфери України формувалися під впливом багатовікової інституційної трансформації. Зокрема, весь процес розвитку сільського господарства України, умовно можна розділити на три періоди: 3 етапи до радянської влади (1907р.), 8 етапів в радянський період (1917 – 1990р.) та пострадянські реформи (1990 – по даний час).

Аграрна політика була започаткована з прийняттям Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України³, яка мала значення для формування вітчизняного законодавства, в тому числі з аграрно-селянського питання. Зокрема, у розділі «Економічна самостійність» було сформовано принципово важливі положення:

1. Народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України.
2. Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Української РСР, природні ресурси її

¹ <http://repository.vsau.org/getfile.php/24492.pdf>

² <http://repository.vsau.org/getfile.php/24492.pdf>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян.

3. Українська РСР забезпечує захист всіх форм власності.

З липня 1990 року по липень 1991 року було прийнято ряд законів, в яких містилися настанови щодо напрямків і шляхів утвердження економічної самостійності України.

З урахуванням основоположних настанов, у жовтні 1990 року був прийнятий Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»⁴, який передбачав, що: пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу забезпечується державою, зокрема, через створення системи аграрного законодавства.

Основні ж засади аграрної політики в Україні було остаточно визначено з прийняттям 18 жовтня 2005 року Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року»⁵.

Хоча закон і має обмежений термін дії, проте залишається діючим. Відповідно до закону, метою заходів аграрної політики до 2015 року було забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Відповідно статті 2 цього Закону стратегічними цілями державної аграрної політики є:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

А основними пріоритетами державної аграрної політики визначеними статтею 3 зазначеного Закону є:

- забезпечення в сільськогосподарському виробництві за допомогою системи державних організаційно-правових заходів прибутку на авансований капітал, включаючи вартість земельних ресурсів, не нижче середнього рівня по економіці держави;

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-IV#Text>

- створення умов для реалізації та захисту прав селян на землю, формування ринкових земельних відносин, охорони земель;
- посилення соціального захисту сільського населення, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення працівників сільського господарства не нижче середнього рівня в галузях економіки держави;
- створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, які сприяють гармонізації інтересів власників та найманих працівників;
- розроблення і запровадження державних та регіональних програм комплексного розвитку сільських територій, удосконалення державної - підтримки розвитку підприємництва з метою розв'язання проблеми зайнятості сільського населення;
- державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції;
- запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції, продовольства, капіталу, зокрема виробничих ресурсів, та робочої сили;
- державна підтримка суб'єктів аграрного сектору шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики, забезпечення раціональних внутрішньогалузевих і міжгалузевих економічних відносин;
- створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки;
- державна підтримка підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, виконання наукових досліджень для аграрного сектору;
- створення умов для закріплення у сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування;
- державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі, особливо щодо утримання внутрішньогосподарських меліоративних систем та оплати електроенергії, що витрачається для подачі води для поливу;
- удосконалення системи державного управління, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі.

Інституційне поле сучасної державної аграрної політики регулюється низкою законодавчих актів, що регламентують:

сферу, в якій здійснюється підприємницька діяльність суб'єктів господарювання в аграрному секторі (Земельний кодекс України⁶, Господарський кодекс України⁷, Закони України «Про Державний земельний кадастр»⁸, «Про оренду землі»⁹, «Про

⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>

⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»¹⁰, «Про оцінку земель»¹¹, «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»¹², «Про особисте селянське господарство»¹³, «Про фермерське господарство»¹⁴, «Про сільськогосподарську кооперацію»¹⁵);

особливості, механізми та заходи державної підтримки агросектору (Закони України «Про державну підтримку сільського господарства України»¹⁶, «Про Державний бюджет України»¹⁷);

заходи, спрямовані на охорону природних ресурсів, що використовуються у сільському господарстві (Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища»¹⁸, «Про охорону земель»¹⁹, «Про державний контроль за використанням та охороною земель»²⁰, «Про меліорацію земель»²¹, «Про захист рослин»²²),

Також протягом останніх років відбувається активізація державної політики, яка включає: гармонізацію вітчизняного законодавства до діючих у ЄС регламентів; удосконалення сфери управління земельними відносинами; регламентацію діяльності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Найсуттєвішими досягненнями протягом останнього періоду були наступні.

Наближення законодавства України до діючих у ЄС регламентів у сфері технічного регулювання шляхом схвалення у 2018 р. переліків національних стандартів, які ідентичні гармонізованим європейським стандартам. З метою приєднання України до Метричної Конвенції та набуття повного членства в Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML) 23.05.2018 р. ухвалено Закон України «Про приєднання України до Метричної Конвенції»²³, і вже з серпня 2018 р. Україна набула повноправного членства в цій організації.

¹⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>

¹² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

¹³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

¹⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text>

¹⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

¹⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

¹⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

¹⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

²⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

²¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text>

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

²³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2445-19#Text>

У сфері оцінки відповідності та акредитації триває робота з приведення законодавства України у відповідність з правом ЄС та Угодою про технічні бар'єри у торгівлі СОТ.

Удосконалено державну політику управління земельними відносинами:

- проведено загальнонаціональну (всеукраїнську) нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення²⁴. Результати оцінки внесені до Державного земельного кадастру та оприлюднено на спеціально створеному веб-ресурсі, який дає змогу зручно та безкоштовно отримати офіційну інформацію про нормативну грошову оцінку будь-якої земельної ділянки сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів та здійснювати розрахунок оцінки масиву земельних ділянок та ділянок з довільними межами;
- здійснено запуск електронних земельних торгів;
- впроваджуються цифрові технології у сфері земельних відносин²⁵ тепер заява про реєстрацію земельної ділянки подаватиметься в електронній формі з використанням особистого електронного цифрового підпису.

Регламентовано правила у сфері забезпечення якості і безпечності харчових продуктів через реалізацію положень Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»²⁶.

Законодавчо врегульовано питання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції – ухвалено Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»²⁷. Реалізація положень Закону сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників органічної продукції та розширенню зовнішніх ринків її збуту, а також забезпечить прозорі умови провадження господарської діяльності у сфері виробництва та обігу органічних продуктів²⁸.

Задля забезпечення функціонування економіки України у воєнний період, в тому числі ведення сільського господарства, Верховною Радою України 24 березня 2022 р. ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»²⁹, який набув чинності 7 квітня 2022 р. і спрямований на швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. В основу Закону покладений пріоритет суспільних

²⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105-2018-%D0%BF#Text>

²⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-2019-%D0%BF#Text>

²⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

²⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

²⁸ <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-08/ANALIT%20RUSAN%20ECONOMICS%20%23%202%202019.pdf>

²⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

(державних) інтересів над інтересами приватних осіб в умовах війни. Це означає, що Законом призупиняється дія деяких правових механізмів, які захищають приватні інтереси, що цілком зрозуміло в умовах російської агресії. Натомість Закон запровадив у законодавство деякі правові механізми, які на перше місце ставлять інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земель для виробництва продовольства. При цьому інтереси і бажання власників і користувачів земельних ділянок у окремих випадках можуть не враховуватися. Слід зазначити, що нові правові норми розраховані на застосування лише у період воєнного часу. Із відновленням мирного життя держава повернеться до звичних процедур регулювання земельних відносин.

А також задля врегулювання викликів що можуть виникнути чи виникли у сфері продовольства, було затверджено «План заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану»³⁰, яким передбачено перелік завдань і заходів спрямованих на адміністрування системи продовольчої безпеки держави, забезпечення населення територіальних громад продовольчими товарами та регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Як зазначає пан Корінець Р.: - «У класичному розумінні цей документ скоріше є переліком напрямів діяльності, аніж планом: більшість заходів та індикаторів пов'язані з моніторингом ринку; строки виконання не мають кінцевої дати (щотижня, щомісяця, щокварталу)».

Після Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», який має обмежений термін дії, в Україні не було розроблено жодного стратегічного нормативно-правового акту, який би визначав стратегічні цілі державної аграрної політики, як у сфері сільськогосподарського виробництва, так і соціального розвитку села.

Також маємо велику кількість нормативно-правових актів, які мають виключно декларативний характер, оскільки відсутні механізми їх виконання, що говорить про відсутність системного підходу, а прийняття нормативно-правових актів спрямоване виключно на вирішення актуальних проблем.

Наразі необхідна нова аграрна політика, за зразком європейських країн, що базуватиметься на системному підході, при якому вона формується як комплексне явище у тісному взаємозв'язку між аграрною сільськогосподарською, агропромисловою, зовнішньоекономічною, інституціональною, продовольчою політикою, діяльністю у сферах якості і безпеки продовольства, харчування населення та політикою сталого сільського розвитку з визначеними джерелами фінансування протягом визначеного часового горизонту.

³⁰ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a327r>

2. КОРОТКИЙ ОПИС ОСНОВНИХ ВИКЛИКІВ, З ЯКИМИ НАРАЗІ СТИКАЄТЬСЯ І В ПЕРСПЕКТИВІ 5-10 РОКІВ СТИКАТИМЕТЬСЯ АГРАРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Аграрний сектор протягом останніх років формувався як сировинна модель, яка не відповідає ані внутрішнім потребам населення в якісних, безпечних і доступних продуктах харчування, ані тенденціям світового продовольчого ринку (на якому постійно зростає попит і ціна на продукцію тваринництва й готову продукцію харчової промисловості, натомість ціни на зернові та зернобобові культури знижуються). Існування низки проблем гальмує подальший розвиток аграрного сектору, не дозволяючи в повній мірі розкрити наявний ресурсний потенціал, а отже стримує реалізацію його конкурентних переваг.

Можна виділити наступні проблеми аграрного сектору:

1. Відсутність середньо-, чи довгострокового програмного документу щодо комплексного розвитку аграрного сектору та сільського розвитку.

Починаючи з 2008 р. в Україні реалізовувалася **Державна цільова програма розвитку українського села**, термін дії якої закінчився у 2015 р. Незважаючи на проблеми щодо її виконання, передусім недостатнє фінансування заходів, це був програмний документ, основною метою якого було забезпечення життєздатності сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності. Нині в Україні діє **Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року**³¹, яку схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України 30 грудня 2015 року за № 1437-р. (термін реалізації Концепції пролонговано 2022 року). Мета її полягає в створенні організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрного сектора економіки України та підвищення його конкурентоспроможності шляхом ефективного використання природних та людських ресурсів, стимулювання розвитку малих і середніх виробників, а також сільських родин до товарного сільськогосподарського виробництва, просвітництва виробників, забезпечення рівності всіх товаровиробників у доступі до фінансових ресурсів, удосконалення форм і методів державної підтримки, її прозорості, прогнозованості та системності. Водночас, прийнята Концепція є скоріше декларативною, оскільки не пропонує механізмів реалізації державної аграрної політики. Разом з тим залишається відкритим питання розроблення, прийняття і виконання Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки.

Також на папері залишився **Проект Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015**

³¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

- **2020 роки**³², розроблений Мінагрополітики за консолідованої підтримки Канади, Швейцарії, держав-членів ЄС, Агентства США з міжнародного розвитку USAID, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Світового Банку, Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), тощо. Побудова даної Стратегії відбувалася на основі Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»³³ і Коаліційній Угоді³⁴ 2014 року та визначала десять головних стратегічних пріоритетів, реалізація яких мала спрямовуватись на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору і сприяння сталому розвитку сільських територій відповідно до міжнародних і європейських стандартів. Серед пріоритетів було виокремлено: забезпечення бізнес-клімату, протидія корупції, створення стабільної правової системи, що відповідає європейським і міжнародним стандартам, у тому числі виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС; проведення земельної реформи; інституціональної реформи Мінагрополітики і пов'язаних державних агенцій та державних підприємств; забезпечення продовольчої безпеки; оподаткування; розвиток агропродовольчих ланцюгів доданої вартості; доступ до міжнародних ринків, просування експорту та внутрішній ринок, управління імпортом; сільській розвиток – відродження українського села; захист довкілля та управління природними ресурсами; розвиток аграрної науки, освіти, інновацій та дорадчих послуг. Підтримана Комітетом Верховної Ради з питань аграрної політики та земельних відносин та схвалена 9 листопада 2015 року Національною радою реформ, Стратегія так і залишилася проектом не ухваленим Урядом та не прийнята до виконання.

Документами, на підставі яких наразі реалізується державна політика щодо розвитку сільських територій є **Концепція розвитку сільських територій**³⁵, та **План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій**³⁶.

Кон'юнктура світового продовольчого ринку та стратегічні дослідження Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) свідчать про нагальну необхідність нарощування обсягів виробництва і торгівлі продовольством з метою забезпечення зростаючого попиту в світі.

Питання розв'язання проблеми бідності та голоду стали першими із затверджених Генеральною Асамблеєю ООН Цілей Сталого Розвитку (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 21 жовтня 2015 р. № A/RES/70/1).

Усвідомлюючи роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки вперше прийнята **Стратегія розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до**

³² http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1978.html

³³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

³⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15#Text>

³⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8>

³⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48_9-2017-%D1%80#Text

2026 року³⁷. Стратегія націлена на розширення участі України в досягненні Цілей Сталого Розвитку ООН, насамперед подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення раціону харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства, реалізуючи при цьому її потужний виробничий та експортний потенціал. Стратегією передбачено, що протягом строку її реалізації відбудеться збільшення експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості на 17 відсотків.

У даній стратегії також робиться акцент на покращенні експортних можливостей та виході на ринки ЄС, Туреччини, арабських та азійських країн, Канади, США тощо. Для цього передбачається гармонізація вітчизняного законодавства у частині санітарних та фітосанітарних заходів з європейськими нормами, стандартами та правилами; належний рівень підтримки вітчизняних експортерів сільськогосподарської продукції та продукції харчової та переробної промисловості як усередині країни, так і за її межами; зміна співвідношення між сировиною, продуктами первинної переробки та готовою продукцією в загальному обсязі експортованої продукції сільського господарства, харчової та переробної продукції з 55/34/11 на 39/40/21 на кінець 2026 року.

Нині довгострокове економічне бачення, принципи і цінності, "червоні лінії", ключові напрями економічного розвитку держави задекларовані **Національною економічною стратегією на період до 2030 року**³⁸, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179.

В контексті досягнення економічного бачення місією цієї Стратегії є створення можливості для реалізації наявного географічного, ресурсного та людського потенціалу країни для забезпечення належного рівня добробуту, самореалізації, безпеки, прав та свобод кожного громадянина України через інноваційне випереджальне економічне зростання з урахуванням Цілей сталого розвитку та необхідності досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року.

Метою Стратегії є створення можливостей для українців як громадян, українців як підприємців та інвесторів.

Стратегією передбачено розвиток за 20 напрямками, одним з них є розвиток аграрного комплексу.

Напрямок 9. «Агропромисловий сектор та харчова промисловість» передбачає сім стратегічних цілей:

- забезпечення стимулюючої та дорадчої аграрної політики;
- забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою;
- створення умов для виробників щодо можливості забезпечення доступними матеріально-технічними ресурсами;

³⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text>

³⁸ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

- збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості сектору;
- сприяння розвитку та повноцінному забезпеченню ринку для функціонування переробки;
- оптимізація екосистеми збуту продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- забезпечення виробництва та експорту безпечної та здорової сільськогосподарської та харчової продукції.

Реалізація цілей, в свою чергу, дасть змогу забезпечити розвиток агропромислового сектору та харчової промисловості шляхом:

- залучення та стимулювання інвестицій;
- стимулювання експорту товарів та послуг;
- покращення сільського розвитку та якості життя в сільській місцевості;
- збереження якості та кількості сільськогосподарських земель;
- збільшення обсягу виробництва продукції з доданою вартістю;
- збільшення врожайності; стимулюючої та дорадчої аграрної політики.

Дана стратегія дає бачення розвитку, зокрема, агропромислового сектору, та є основою під час розроблення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади планів заходів, проектів програмних і стратегічних документів, проектів законів та інших актів законодавства;³⁹

Із врахуванням зазначеної Стратегії⁴⁰, Плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року⁴¹, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688, Мінагрополітики встановило такі стратегічні цілі на 2022-2024 роки⁴², (наказ № 389 від 28.06.2022):

- продовольча безпека;
- забезпечення стимулюючої та дорадчої аграрної політики;
- забезпечення гравців ринку якісною інфраструктурою;
- створення умов для виробників щодо можливості забезпечення доступними матеріально-технічними ресурсами;
- забезпечення виробництва та експорту безпечної та здорової сільськогосподарської та харчової продукції;
- збалансування виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості сектору;
- стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю для забезпечення внутрішніх потреб та нарощування експорту;
- створення нових виробничих потужностей через стимулювання інноваційної діяльності підприємств у всіх регіонах країни із використання конкурентних переваг кожного з них;

³⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

⁴⁰ <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

⁴¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>

⁴² <https://minagro.gov.ua/pro-nas/plani-ta-zviti/plani-roboti-minagropolitiki>

- забезпечення сталого використання водних біоресурсів;
- ефективне прозоре управління та регулювання у сфері земельних відносин;
- фінансова стійкість сільськогосподарських товаровиробників.

2. Недосконала та не прогнозована державна підтримка розвитку аграрного сектору.

Аналізуючи державну підтримку сільгосптоваровиробників за 2010 – 2021 роки⁴³, можна сказати, що із загального обсягу державної підтримки в останні роки, 70 - 80 відсотків припадає на програми: «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів», «Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва», «Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції». З 2018 року почала діяти нова програма «Фінансова підтримка фермерських господарств», яка передбачала: - часткову компенсацію вартості закупленого у суб'єктів насінництва насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції (7,6 млн грн у 2018 році, 50,0 млн грн у 2019 році); - часткову компенсацію вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва (110,92 млн грн у 2018 році, 195,0 млн грн у 2019 році); - надання бюджетної субсидії на одиницю оброблених угідь (1 гектар) - новоствореним фермерським господарствам та іншим фермерським господарствам (71,73 млн грн у 2018 році 126, 8 млн грн у 2019 році); - здешевлення кредитів (10,946 млн грн у 2018 році 87,0 млн грн у 2019 році); - фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (8,6 млн грн у 2018 році, 5,0 млн грн у 2019 році). - часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами 0,2 млн грн у 2018 році, 1,0 млн грн у 2019 році. У 2020 році – всього 132,5 млн грн.

На програму фінансової підтримки фермерських господарств припадає біля 6 відсотків від загального обсягу виділених коштів.

Що стосується державної підтримки аграрного сектору у 2021 р., то відповідно до даних Міністерства аграрної політики та продовольства України⁴⁴, передбачено наступні видатки, що спрямовані на державну підтримку аграрного сектору: - Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників - 4 500,0 млн грн на: - часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва - 1 000,0 млн грн; - фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів – 1200,0 млн грн., з них виплачено - 1 млрд 551 млн грн.

В умовах військової агресії та обмежено бюджету, підтримку сільгосптоваровиробників у 2022 році передбачено за наступними програмами:

⁴³ власні дослідження

⁴⁴ <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnoqo-byudzhetu/stan-finansuvannya-apk-u-2021-roci>

«Надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції»⁴⁵ за наступними напрямками:

- бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності;
- спеціальна бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності. Підтримка здійснюється шляхом подання заявки через особистий електронний кабінет **Державного аграрного реєстру**⁴⁶.

Законом України «Про державний бюджет України на 2022 рік»⁴⁷ за бюджетною програмою 2801500 «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» передбачено - 1 545 500,0 грн.

Також через систему Державного аграрного реєстру юридичні особи і фізичні особи-підприємці, які мають від 100 до 10 тис. га землі в офіційному обробітку на підконтрольній Україні території, для зберігання власно вирощеної продукції можуть отримати рукави. Проект реалізується Мінагрополітики та ФАО за фінансової підтримки Канади, Японії та Minderoo Foundation на загальну суму 60,5 млн доларів США.⁴⁸

А також за програмою Міністерства економіки «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу»⁴⁹ передбачено:

- надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу:
 - на власну справу кожен українець, який має ідею для створення малого бізнесу може отримати грант від 50 тис. грн до 250 тис.
- надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства:
 - отримати до 10 мільйонів на сад можуть ФОПи та юридичні особи, які мають землю або право користування нею принаймні на сім років. Грант покриває більшу частину витрат на закладання саду площею 1-25 га. На один гектар землі можна отримати від 140 тис грн до 400 тис грн.
- надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства:
 - грант до 7 мільйонів на теплицю можуть отримати ФОПи та юридичні особи, які мають землю або право користування нею на сім років. Держава компенсує до 70% вартості побудови теплиці площею до 2 га.

Кошти передбачені з резервного фонду державного бюджету.

3. Ускладнений доступ сільгосптоваровиробників до банківських кредитів.

⁴⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2022-%D0%BF#Text>

⁴⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

⁴⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>

⁴⁸ <https://www.dar.gov.ua/news-list/agrariyi-otrimavut-ponad-30-tis-rukaviv-dlya-zberigannya-vrozhayu-rozpochato-drugiy-etap-priyomu-zayavok>

⁴⁹ <https://www.kmu.gov.ua/npas/devaki-pitannya-nadannya-grantiv-biznesu-738-210622>

Відсутність доступних фінансових ресурсів ускладнює забезпеченість сільгосптоваровиробників обіговими коштами для покриття розриву в часі між потребою у коштах та періодом сприятливих цін реалізації продукції.

4. Збереження незбалансованості у виробництві окремих видів сільгосппродукції.

Зосередження трудомісткого виробництва в особистих селянських господарствах, не спроможних забезпечувати потреби ринку високоякісними стандартизованими товарами, формує загрозу погіршення забезпечення населення продовольством. Водночас великі аграрні формування (агрохолдинги) спеціалізуються на вирощуванні експортоорієнтованих, високорентабельних і швидкоокупних сільгоспкультур, що часто супроводжується недотриманням ними вимог раціонального землекористування, порушенням сівозмін та нехтуванням заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення. Це негативно впливає на екологічний стан сільгоспугідь, призводить до виснаження ґрунтів, зниження якісних показників сільськогосподарських земель.

5. Екологічні проблеми сільськогосподарського землекористування.

Нині в Україні понад третину сільськогосподарських угідь піддані дії ерозійних процесів. На значних територіях меліоративні системи припинили свою дію, проте ці землі й досі вважаються зрошуваними або осушеними. Певна частина площ продуктивних угідь втратила економічну родючість: засолена, заболочена, заросла лісом. Низька фінансова спроможність сільгосппідприємств та скорочення поголів'я тварин унеможливають виробництво сільськогосподарських культур на бездефіцитній для балансу гумусу основі. Недостатнє внесення органічних добрив, переважання у структурі мінеральних добрив азотних добрив призводять до порушення співвідношення поживних речовин у ґрунті, їх підкислення та погіршення якості виробленої продукції через підвищений вміст у ній нітратів. Високе техногенне та антропогенне навантаження на ґрунти, монокультурне землеробство, яке посилюється дією природних чинників, в підсумку призводять до погіршення якісного стану ґрунту.

6. Недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі та низька якість життя сільського населення порівняно з міським, що зумовлює втрату працюючими інтересу до ефективної праці та отримання стабільних і достатніх доходів за місцем проживання.

Так, у сільській місцевості водогоном обладнано лише 53,6 % житлової площі, каналізацією – 52,6 %, ванною або душовою – 47,1 %, індивідуальною системою опалення – 58,7 %. Низька заробітна плата у сільському господарстві (середньомісячна зарплата у сільському господарстві у 2021 р. становила 14 466 грн., тоді як у середньому по Україні – 17453 грн) є фактором трудової міграції сільського населення не лише до міст, а й за межі України. Відсутність місць прикладання праці і низький заробітної плати, незадовільний розвиток мережі об'єктів соціального призначення, важливих для організації належного

життєзабезпечення сільського населення, ставлять під загрозу збереження і відтворення трудового потенціалу села, реалізацію підприємницької ініціативи на селі, можливість існування багатьох сіл взагалі.

Для відновлення України від наслідків війни, в тому числі й аграрного сектору економіки, 21 квітня 2022 року Указом Президента України⁵⁰ відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни.

Національна рада з відновлення України від наслідків війни є консультативно-дорадчим органом при Президентові України.

Основні завдання Ради:

- Розроблення **плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України**;
- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;
- підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди.

Під час розробки пропозицій Рада залучає державні органи, органи місцевого самоврядування, представників інститутів громадянського суспільства, а також міжнародних організацій.

Підготовлені та узгоджені пропозиції Рада вносить Президентові України.

В липні 2022 року робочою групою було представлено План відновлення за напрямом «Нова аграрна політика» 51 який визначає цілі, завдання та етапи відновлення.

Через війну росії в Україні сільське господарство зазнало незворотних змін:

- відбулося зростання вартості виробництва продукції внаслідок зростання цін на добрива, пальне та насіння;
- значні масиви земель є небезпечними для виробничої діяльності через пошкодження та мінування;
- істотних руйнувань зазнали об'єкти інфраструктури: сільськогосподарської, складської, транспортної, енергетичної, переробної промисловості тощо.

Стратегічною ціллю «Нової аграрної політики» є⁵²

⁵⁰ <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>

⁵¹ <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf>

⁵² https://drive.google.com/file/d/1_bQASo6h80U816gA_ruet-B0HvznLLfj/view

<p>Економічна агропромислового розвитку аграрної інфраструктури</p> <p>трансформація комплексу,</p>	<p>Ключові реформи</p> <p>Диверсифікація та розвиток логістичної інфраструктури</p> <p>Розвиток садівництва, овочівництва та ягідництва</p> <p>Завершення адаптації законодавства до вимог ЄС у сфері СФЗ</p> <p>Стимулювання та розвиток переробних галузей</p> <p>Розвиток меліоративних систем</p> <p>Розвиток біоенергетичного виробництва</p>
---	---

Наразі є незрозумілим, як «Нова аграрна політика» буде сприяти забезпеченню зростання аграрного сектору економіки, яке буде відчуватися в соціально-економічному покращенні життя селян, власників землі та інших українців. Представлений План більше схожий на вирішення точкових проблем галузі, і не дає бачення комплексного підходу.

3. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ УЧАСНИКІВ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ З РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ТА ВІДМІННОСТЯМИ У ПІДХОДАХ ДО ЇХНЬОГО АГРОПОЛІТИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Реалізація аграрної політики держави передбачає існування певної системи органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Сьогодні в Україні такими органами є передусім наступні органи загальної компетенції, як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві органи державної виконавчої влади й органи місцевого самоврядування.

Верховна рада України⁵³ визначає державну політику в сфері агропромислового комплексу, встановлює правові засади його функціонування, затверджує національні та інші програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку села, встановлює обсяги бюджетного фінансування, напрямки та обсяги інвестиційної політики.

Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин

Предметом відання Комітету є:

- економічна політика в агропромисловому комплексі;
- державне регулювання агропромислового виробництва та прикладних наукових досліджень в аграрній сфері;

⁵³ <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

- сільськогосподарська кооперація;
- регулювання земельних відносин (крім земельних відносин у межах територій забудови);
- лісове, водне та рибне господарство.

Президент України здійснює правове регулювання у сфері агропромислового комплексу. У межах своїх повноважень:

- видає Укази й розпорядження з питань аграрної та земельної політики, які не врегульовані чинним законодавством (вони є обов'язковими для виконання на всій території України і діють до ухвали відповідних законів);
- затверджує закони, ухвалені Верховною радою, та оприлюднює їх;
- використовує право вето щодо законів, ухвалених Верховною радою, і повертає їх парламенту зі своєю пропозицією.

Кабінет Міністрів України розробляє на основі чинної законодавчої та іншої нормативно-правової бази основні напрями аграрної політики, експертним шляхом оцінює ці розробки, передає проекти Верховній раді України, здійснює узгоджену політичну лінію і несе відповідальність за одержання передбачених нею результативних показників. Для забезпечення цієї роботи Кабінет Міністрів має право видавати в установленому порядку нормативно-правові (регулюючі) акти і положення.

Місцеві органи державної виконавчої влади

Повноваження місцевих державних адміністрацій визначені розділом III Закону України «Про місцеві державні адміністрації»⁵⁴.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про місцеві державні адміністрації до відання місцевих державних адміністрацій у межах і формах, визначених Конституцією і законами України, належить вирішення питань:

- забезпечення законності, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- соціально-економічного розвитку відповідних територій;
- бюджету, фінансів та обліку;
- управління майном, приватизації, сприяння розвитку підприємництва та здійснення державної регуляторної політики;
- промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту і зв'язку;
- науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок, молоді та неповнолітніх;
- використання землі, природних ресурсів, охорони довкілля;
- зовнішньоекономічної діяльності;
- оборонної роботи та мобілізаційної підготовки;
- соціального захисту, зайнятості населення, праці та заробітної плати.

⁵⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

Відповідно статті 42 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій здійснюють керівництво галузями управління, несуть відповідальність за їх розвиток, вони підзвітні та підконтрольні головам відповідних місцевих державних адміністрацій, а також органам виконавчої влади вищого рівня.

Основним регіональним органом управління агропромислового розвитку є **Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації.**

Департамент є структурним підрозділом облдержадміністрації, підпорядковується голові обласної державної адміністрації, а також підзвітний і підконтрольний Міністерству аграрної політики та продовольства.

Основними завданнями Департаменту є:

- забезпечення реалізації державної аграрної політики на території відповідної області;
- розроблення і організація виконання регіональних програм розвитку галузей агропромислового виробництва та інноваційно-інвестиційних програм і прогнозів;
- участь у формуванні та реалізації гуманітарної і соціальної політики на селі, сталого розвитку регіонального агропромислового ринку і сільських територій області;
- участь у реалізації державної політики у сфері регулювання земельних відносин та використання водних об'єктів;
- участь у реалізації державної політики у сфері насінництва і розсадництва, сортовипробування, захисту рослин, карантинного режиму, племінної справи, аквакультури, наукового і кадрового забезпечення, стандартизації, охорони праці та техніки безпеки;
- забезпечення реалізації державної політики у сфері харчової та переробної промисловості.

Органи місцевого самоврядування

Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, делеговані їм обласними і районними радами відповідно до Конституції України в обсягах і межах, передбачених статтею 44 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні"⁵⁵.

Також функціонує система органів галузевої компетенції, до яких належать: Міністерство аграрної політики та продовольства України структурні підрозділи обласних державних (військових) адміністрацій⁵⁶, що забезпечують виконання функцій з питань аграрної політики, управління агропромислового розвитку районних державних (військових) адміністрацій, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державне агентство меліорації та рибного господарства України та ін. Саме названі галузеві органи державної влади якраз і

⁵⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#n688>

⁵⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>

виступають основними виконавцями заходів, що складають зміст сучасної державної аграрної політики України.

Міністерство аграрної політики та продовольства України визначає потребу держави у продукції сільського господарства та сировині, здійснює політику підтримки вітчизняного сільгосптоваровиробника, захисту внутрішнього ринку, а також відповідно до його статусу наділене функціями основного організатора розроблення і провідника аграрної політики.

Міністерство аграрної політики та продовольства України відповідно до Положення⁵⁷ є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує:

- формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, охорони прав на сорти рослин, тваринництва, рослинництва, розвитку сільських територій, садівництва, виноградарства, виноробства, хмелярства, харчової і переробної промисловості (далі - сфери агропромислового виробництва), технічну політику у сфері агропромислового комплексу та машинобудування для агропромислового комплексу, сільського розвитку, розвитку фермерства, сільськогосподарської кооперації, сільськогосподарської дорадчої діяльності, моніторингу та родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, насінництва та розсадництва;
- формування та реалізацію державної політики у сферах рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів;
- формування та реалізацію державної політики у сфері національної інфраструктури геопросторових даних;
- формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення та інноваційного розвитку агропромислового комплексу;
- формування та реалізацію державної політики у сфері меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем;
- формування та реалізує державну політику у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;
- формування та реалізацію державної політики у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин;

⁵⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>

- формування та реалізацію державної політики у сфері ветеринарної медицини.

Органами державного управління сільського господарства через Міністерство аграрної політики та продовольства є:

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру⁵⁸ входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; надання адміністративних послуг згідно із законом у відповідній сфері; внесення на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності, земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів.

Державне агентство меліорації та рибного господарства України⁵⁹ реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем та вносить на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у даній сфері.

4. КОРОТКИЙ ОПИС ДОСВІДУ АГРОПОЛІТИЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ, ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ УКРАЇНСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УКРАЇНІ, ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЇХНЬОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

Громадськість — соціально активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни.⁶⁰

Організації громадянського суспільства – це зареєстровані відповідно до чинного законодавства громадські організації, професійні спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, творчі спілки та інші організації, діяльність яких не пов'язана із здійсненням владних повноважень і отриманням прибутку з метою його розподілу.

⁵⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>

⁵⁹ <https://dara.gov.ua/>

⁶⁰ http://www.auu.org.ua/media/publications/428/files/Yaro_2017_09_22_10_59_22_395008.pdf

Громадська рада – це тимчасовий консультативно - дорадчий орган, утворений при органі виконавчої влади для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики визначено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики"⁶¹, яка затверджує:

- Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики;
- Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації.

Також введено певні обмеження на період воєнного стану на території України:

- членам громадської ради за рішенням органу виконавчої влади може обмежуватися доступ до приміщень, в яких розміщений орган виконавчої влади, можливість залучення до своєї роботи працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;
- на офіційному веб-сайті органу виконавчої влади інформація щодо діяльності громадської ради може за рішенням органу не оприлюднюватися або оприлюднюватися не в повному обсязі (з подальшим оприлюдненням протягом шести місяців з дня припинення чи скасування воєнного стану).

Так Порядком **проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики** визначено основні вимоги до організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики.

Визначено, що консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Органи виконавчої влади щороку складають орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю (далі - орієнтовний план) з урахуванням основних завдань, визначених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, Державною програмою економічного і соціального розвитку України, планом законопроектних робіт та іншими документами, а також результатів проведення попередніх консультацій з громадськістю.

Орієнтовний план складається з урахуванням пропозицій громадських рад, утворених при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді

⁶¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністрацій

До участі у проведенні консультацій з громадськістю залучаються в установленому порядку органи місцевого самоврядування.

Органи виконавчої влади під час проведення консультацій з громадськістю взаємодіють із засобами масової інформації, надають їм необхідні інформаційно-аналітичні матеріали.

До складу громадської ради можуть бути обрані представники громадських об'єднань, релігійних, благодійних організацій, творчих спілок, професійних спілок та їх об'єднань, асоціацій, організацій роботодавців та їх об'єднань, засобів масової інформації (далі - інститути громадянського суспільства), які зареєстровані в установленому порядку.

До складу громадської ради при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади можуть бути обрані представники інститутів громадянського суспільства, які не менше шести місяців до дати оприлюднення органом виконавчої влади повідомлення про формування складу громадської ради провадять свою діяльність, реалізують свої проекти у сфері, пов'язаній з діяльністю відповідного органу виконавчої влади, що підтверджується інформацією про результати діяльності інституту громадянського суспільства, та в статуті (положенні) яких визначені відповідні цілі і завдання діяльності.

До складу громадської ради при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі держадміністрації можуть бути обрані представники інститутів громадянського суспільства, які не менше шести місяців до дати оприлюднення органом виконавчої влади повідомлення про формування складу громадської ради проводять заходи, дослідження, надають послуги, реалізують проекти тощо на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма).

Консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю та вивчення громадської думки з одних і тих самих питань можуть проводитись одночасно.

В обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів, які:

- стосуються конституційних прав, свобод та обов'язків громадян;
- стосуються життєвих інтересів громадян, у тому числі впливають на стан навколишнього природного середовища;

- передбачають провадження регуляторної діяльності у певній сфері;
- визначають стратегічні цілі, пріоритети і завдання у відповідній сфері державного управління (у тому числі проекти державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішення стосовно їх виконання);
- стосуються інтересів територіальних громад, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами;
- визначають порядок надання адміністративних послуг;
- стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності;
- передбачають надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства;
- стосуються присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності, які за ними закріплені, об'єктам права власності, які належать фізичним особам, імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій;
- стосуються витрачання бюджетних коштів (звіти головних розпорядників бюджетних коштів за минулий рік).

Строк проведення таких консультацій з громадськістю визначається органом виконавчої влади і повинен становити не менш як 15 календарних днів.

Проекти регуляторних актів виносяться на громадське обговорення з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»⁶².

Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення публічних заходів:

- конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей (нарад) з громадськістю;
- Інтернет-конференцій, відеоконференцій.

Додатково у рамках публічного громадського обговорення можуть проводитися засідання громадських рад, інших допоміжних органів, утворених при органах виконавчої влади.

Публічне громадське обговорення організовує і проводить орган виконавчої влади у такому порядку:

- визначає питання, яке буде винесене на обговорення;
- приймає рішення про проведення обговорення;
- розробляє план заходів з організації та проведення обговорення (у разі потреби);
- вживає заходів для забезпечення репрезентативності соціальних груп населення, а також суб'єктів господарювання, інститутів громадянського

⁶² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

суспільства, органів місцевого самоврядування та інших заінтересованих суб'єктів (далі - заінтересовані сторони);

- оприлюднює в обов'язковому порядку інформацію про проведення обговорення на офіційному веб-сайті органу виконавчої влади або за відсутності відповідної технічної можливості в інший прийнятний спосіб;
- збирає та аналізує інформацію про оцінку громадськістю ефективності запропонованого органом виконавчої влади шляху вирішення питання;
- формує експертні пропозиції щодо альтернативного вирішення питання;
- забезпечує врахування результатів обговорення під час прийняття остаточного рішення;
- проводить аналіз результатів обговорення;
- оприлюднює результати обговорення на офіційному веб-сайті органу виконавчої влади або за відсутності відповідної технічної можливості в інший прийнятний спосіб.

Для організаційного забезпечення проведення публічного громадського обговорення орган виконавчої влади може утворювати робочу групу.

Згідно Положення Мінагрополітики⁶³ під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також з підприємствами, установами і організаціями.

Для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань, що належать до компетенції Мінагрополітики, може утворюватися колегія Міністерства як консультативно-дорадчий орган.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Мінагрополітики можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

З метою забезпечення відкритості у діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України, врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання рішень міністерства при Міністерстві аграрної політики та продовольства з 2012 року діє Громадська рада.

Строк повноважень складу громадської ради становить два роки з дня затвердження органом виконавчої влади її складу. 9 грудня 2021 року відбулися установчі збори з формування нового складу Громадської ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України.

Основними завданнями громадської ради є:

⁶³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>

- сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- сприяння врахуванню органом виконавчої влади громадської думки під час формування та реалізації державної, регіональної політики;
- сприяння залученню представників заінтересованих сторін до проведення консультацій з громадськістю та моніторингу результатів формування та реалізації державної, регіональної політики;
- проведення відповідно до законодавства громадського моніторингу за діяльністю органу виконавчої влади;
- здійснення підготовки експертних пропозицій, висновків, аналітичних матеріалів з питань формування та реалізації державної, регіональної політики.

Також наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 04.01.2022 № 1 затверджено Орієнтовний план проведення консультацій з громадськістю на 2022 рік⁶⁴

Відповідно при Державній службі України з питань геодезії, картографії та кадастру⁶⁵ та Державному агентстві меліорації та рибного господарства України⁶⁶ також створені громадські ради їх функції є ідентичними функціям Громадської ради, що створена при Мінагрополітики.

Згідно статті 48 Закону України «Про комітети Верховної Ради України»⁶⁷

Комітети мають право запрошувати на своє засідання Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України, міністрів, керівників інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, а також їх посадових і службових осіб, отримувати від них необхідні для розгляду питань порядку денного роз'яснення.

Комітети мають право вносити на розгляд Верховної Ради України пропозиції про присутність осіб, зазначених у частині першій цієї статті, на засіданні Верховної Ради України під час розгляду питань, віднесених до предметів їх відання.

Для розгляду на засіданнях комітетів питань, віднесених до предметів їх відання, можуть бути запрошені автори та ініціатори внесених законопроектів, науковці, консультанти і експерти, фахівці-практики та інші особи.

Також для забезпечення впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ, із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, впровадження системного підходу до стратегічного планування, узгодження позицій та

⁶⁴ <https://minagro.gov.ua/gromadyanam/konsultacivi-z-gromadskistyju/oriyentovni-plani-provedennya-konsultacij-z-gromadskistyju/oriyentovnij-plan-na-2022-rik>

⁶⁵ <https://land.gov.ua/hromadska-rada/#tab2>

⁶⁶ https://dara.gov.ua/gromadsjka_rada_0_150_menu_0_1.html

⁶⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>

моніторингу реалізації реформ щодо забезпечення сталого розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України⁶⁸ **при Президентові України** створена Національна рада реформ.

Метою діяльності спеціального консультативно-дорадчого органу є забезпечення впровадження єдиної, узгодженої державної політики реформ в Україні, налагодження ефективного механізму взаємодії державних органів та інститутів громадянського суспільства в процесі здійснення реформ із залученням до співпраці з цих питань міжнародної спільноти, впровадження системного підходу до стратегічного планування, узгодження позицій та моніторингу реалізації реформ щодо забезпечення сталого розвитку України як передумови зростання добробуту її населення, досягнення європейських стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Кабінет Міністрів України для забезпечення здійснення своїх повноважень також може утворювати постійні, тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.⁶⁹

Консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи Кабінету Міністрів України (далі - допоміжні органи) утворюються на постійній або тимчасовій основі Кабінетом Міністрів України для забезпечення здійснення його повноважень.⁷⁰

Допоміжні органи діють на громадських засадах за колегіальним принципом, якщо інше не визначено актами Кабінету Міністрів України.

Допоміжний орган утворюється як:

- комісія - для забезпечення узгодження дій центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань, пов'язаних з реалізацією повноважень Кабінету Міністрів України;
- комітет - для розгляду питань щодо присудження державних премій;
- організаційний комітет (координаційний центр) - для забезпечення узгодження дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань підготовки і проведення заходів загальнодержавного значення;
- рада - для вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у відповідній сфері;
- робоча група - для участі у підготовці проектів нормативно-правових актів, інших документів, що подаються на розгляд Кабінету Міністрів України;
- урядова комісія - для розслідування причин аварії (катастрофи), вжиття заходів до подолання наслідків стихійного лиха, надання допомоги потерпілим громадянам та їх сім'ям;

⁶⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614/2014#Text>

⁶⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279-17#Text>

⁷⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-%D0%BF#Text>

- міжвідомча робоча група - для забезпечення узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, вивчення ситуації в окремій сфері, підготовки пропозицій та рекомендацій Кабінету Міністрів України для забезпечення моніторингу під час вирішення фінансово-економічних та інших питань.

Основними завданнями допоміжного органу є:

- сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань, що належать до його компетенції;
- підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у відповідній сфері;
- визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у відповідній сфері;
- підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади;
- удосконалення нормативно-правової бази з відповідних питань;
- виконання інших завдань, передбачених актом Кабінету Міністрів України.

Допоміжний орган відповідно до покладених на нього завдань:

- проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у відповідній сфері;
- вивчає результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до його компетенції;
- проводить моніторинг стану виконання органами виконавчої влади покладених на них завдань;
- бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;
- подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції.

При обласних державних адміністраціях також створені консультативно–дорадчі органи⁷¹.

Їх завданнями є: - сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;

- сприяння врахуванню обласною державною адміністрацією громадської думки під час формування та реалізації державної, регіональної політики;
- сприяння залученню представників заінтересованих сторін до проведення консультацій з громадськістю та моніторингу результатів формування та реалізації державної, регіональної політики;
- проведення відповідно до законодавства громадського моніторингу за діяльністю облдержадміністрації;

⁷¹ <https://bukoda.gov.ua/gromadyanam/gromadska-rada/polozhennya>

- здійснення підготовки експертних пропозицій, висновків, аналітичних матеріалів з питань формування та реалізації державної, регіональної політики.

Ще однією платформою з агрополітичного консультування є **Комітет підприємців АПК при ТПП України**⁷², як постійно діючий консультативно-дорадчий орган, що утворений з числа підприємців і представників підприємств, які здійснюють господарську діяльність у сфері агропромислового комплексу та виробництва продуктів харчування, представників підприємницьких об'єднань. До роботи Комітету можуть залучатися також представники органів державної влади та місцевого самоврядування.

Комітет сприяє розвитку діяльності у сфері агропромислового комплексу та виробництва продуктів харчування, залученню кращого зарубіжного досвіду, передових технологій, підвищенню рівня підготовки персоналу; виступає посередником у діалозі між бізнесом і владою, лобіює необхідне коло питань з метою покращення загальної правової й регуляторної політики та усунення перешкод для ведення бізнесу; опрацьовує пропозиції, виходячи з реальних потреб бізнесу, для внесення їх на розгляд відповідних органів державної влади задля прийняття ними відповідних рішень.

Можливо до учасників агрополітичного консультування можна віднести і діючі сільськогосподарські дорадчі служби, оскільки, Законом України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»⁷³ передбачено надання дорадчих послуг органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань підготовки та реалізації планів соціально-економічного розвитку, формування громадянського суспільства.

Частково агрополітичне консультування здійснюється країнами-донорами та ЄС згідно стратегічних та інших двосторонніх документів донорів щодо допомоги Україні.

Допомога Сполучених Штатів Америки

Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) Період реалізації: 15 листопада 2019 року – 14 листопада 2024 року

Метою програми АГРО є прискорення економічного розвитку сільських громад України, що потребують найбільшої підтримки, шляхом покращення управління в сільськогосподарському секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро, малих та середніх сільськогосподарських підприємств (ММСП), які успішно інтегруватимуться в конкурентні українські та міжнародні ринки. Програма АГРО передбачає досягнення трьох основних Цілей, які,

⁷²<https://ucci.org.ua/advocacy/entrepreneurs-committee-at-the-chamber-of-ukraine/komitiet-pidpriemtsiv-aghropromislovogho-komplieksu>

⁷³<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

у свою чергу, співпадають із трьома елементами ринкової системи: ланцюги доданої вартості, функції підтримки, нормативно-правова база.

ЦІЛЬ 1: Покращення продуктивності та доступу до ринків у цільових ланцюгах доданої вартості • Сприяння використанню високоякісної сировини/матеріалів та передових технологій виробництва • Покращення інфраструктури післяврожайної обробки, зберігання і переробки • Розширення доступу до ринків збуту.

ЦІЛЬ 2: Удосконалення функцій підтримки • Покращення доступу до ефективної та доступної іригації • Покращення доступу до джерел фінансування • Удосконалення послуг у аграрному секторі.

ЦІЛЬ 3: Удосконалення нормативно-правової бази в аграрному секторі • Підвищення сприятливості національного бізнес-середовища • Підвищення сприятливості місцевого бізнес-середовища

Очікувані результати • Зростання прибутків сільськогосподарських МСП • Розширений доступ агро МСП до джерел фінансування • Запровадження справедливого та прозорого ринку с/г земель • Зменшення корупції у сільськогосподарському секторі.

Програма USAID АГРО прийняла виклики війни і адаптувала свою діяльність, щоб допомогти реанімувати ланцюги постачання, відновити економічну активність агровиробників, побудувати сильну і життєздатну ринкову систему і забезпечити продовольчу безпеку в Україні та світі.

Проект «Кредитні ресурси для сільськогосподарських виробників» Період реалізації: 25 серпня 2016 року – 31 березня 2023 року

Проект спрямований на підтримку стійкого економічного зростання на широкій суспільній базі завдяки розбудові спроможності українських кредитних спілок до розширеного кредитування с/г виробників, що дозволить створити нові робочі місця для мешканців сільських територій та поліпшити їхні можливості для отримання доходів. Проект сприятиме формуванню нормативно-правового середовища для зміцнення кредитних спілок як небанківських установ-надавачів фінансових послуг. Він допоможе розвинути потенціал двох загальнонаціональних асоціацій кредитних спілок до розробки досконаліших стратегічних заходів та надання більш якісних послуг тим спілкам, які входять до цих об'єднань. Проект також допоможе кредитним спілкам розширити портфель с/г кредитів та водночас забезпечити своєчасне кредитування своїх членів. Для того, щоб допомогти кредитним спілкам усунути обмеження у сфері ліквідності, проект впроваджуватиме рішення, які забезпечують мобілізацію заощаджень та доступ до зовнішніх джерел капіталу на прийнятних умовах. Проект також надаватиме допомогу п'яти кредитним спілкам у використанні вже діючого механізму портфельних гарантій за програмою USAID «Кредити для розвитку».

Програма Світового банку за фінансового сприяння ЄС «**Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні**» (Land Transparency) є

підтримкою земельної реформи в Україні міжнародними партнерами. Програма передбачає допомогу у врегулюванні земельних відносин, коректному і повному відображенні актуальної інформації про земельні ресурси, забезпеченні вільного доступу до цієї інформації, покращенні захисту прав землевласників та землекористувачів, аналітична підтримка політичного діалогу щодо земельної реформи. Її вигодонабувачами є власники сільгоспземель, фермери, територіальні громади, органи центральної і місцевої виконавчої влади.

Проект ЄС **«Інституційна та політична реформа для дрібного сільського господарства (IPRSA)»** розпочав роботу в поточному році.

В рамках програми планується надання допомоги за такими напрямками:

- зміцнення спроможності, проведення інституційної реформи Міністерства аграрної політики для ефективної реалізації Стратегії розвитку сільського господарства;
- підвищення функціональних можливостей державних агентств, відповідальних за розвиток лісового та рибного господарства;
- створення умов для надання ефективної державної підтримки розвитку малих фермерських господарств в Україні;
- покращання доступу до фінансування малих фермерських господарств;
- підтримка земельної реформи.

Допомога Федеративної Республіки Німеччина

Проект **«Німецько-український агрополітичний діалог»** впроваджується з метою консультаційної підтримки України для подальшого розвитку аграрної політики. Бенефіціаром проекту є Мінагрополітики, реципієнтом - Всеукраїнська громадська організація «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України».

Початок проекту: 01.01.2006

Поточний етап проекту: 01.01.2022 – 31.12.2024

Метою проекту є підтримка України в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ. Зокрема, проект також підтримує методичне підвищення кваліфікації осіб, відповідальних за прийняття аграрно-політичних рішень та розвиток німецько-українського партнерства.

При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG).

Ключовими темами:

- розвиток сільських територій за рахунок міжвиробничої співпраці та ефективної системи підтримки аграрної галузі;
- реформа аграрного управління та децентралізація;
- покращення системи аграрної освіти та науки;
- розвиток організацій громадянського суспільства, орієнтованих на надання послуг;
- розробка спеціальних інструментів та прозорих підходів в галузях земельної, кліматичної та лісової політик.

Цільові групи

- Міністерство аграрної політики та продовольства України
- Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин
- Кабінет Міністрів України
- Міністерство освіти та науки України
- Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
- Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
- державні органи, які займаються реєстрацією землі
- провідні бізнес-асоціації з аграрного сектору та харчової промисловості
- вищі навчальні заклади з програмами аграрної освіти

Методологічний підхід

- надання консультацій українським організаціям, які працюють у аграрній сфері, з метою покращення юридичної та нормативно-правової бази для розвитку сектору та сільської місцевості;
- консультаційна підтримка відповідальних установ і осіб, що приймають рішення, для розвитку ефективної та прозорої системи управління землею;
- надання поточних досліджень, аналізів, політичних звітів і ін. та передача ноу-хау особам, які приймають політичні рішення;
- розбудова відносин між українськими та німецькими суб'єктами аграрного ринку;
- координація інших проектів BMEEL в Україні та створення спільного зовнішнього представництва.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що на сьогодні не існує єдиного вибудованого підходу та платформи для агрополітичного консультування.

Створені органами центральної і виконавчої влади громадські ради та інші консультативно-дорадчі органи на жаль, не є високоефективними в проведенні агрополітичного консультування, але це чи не єдиний комунікативний центр бізнесу та органу влади на сьогодні.

Частково платформою для проведення консультацій є Комітет підприємців АПК при ТПП України.

Сільськогосподарські дорадчі служби не мають розвиненої мережі, та і основною їх функцією є консультування суб'єктів господарювання та сільського населення щодо методів та способів ведення прибуткової діяльності.

Моніторинг ефективності проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики не проводився, або ж інформація відсутня в загальному доступі.

Проекти Міжнародної технічної допомоги також здійснюють свою діяльність, згідно затвердженого технічного завдання, використовуючи різні підходи і досвід щодо агрополітичного консультування.

Також деякі проекти частково переорієнтували свою підтримку на групи сільгосптоваровиробників (наприклад надання рукавів для зберігання зернових).

Отже визначитися з підходами агрополітичного консультування повинен насамперед Уряд.

5. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ У АГРОПОЛІТИЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ ТА ЗАСТОСОВУВАНИХ ІНСТРУМЕНТІВ З КОРОТКИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ

Війна, яку розв'язала росія проти України, завдала потужного удару по всіх без винятку сферах економіки нашої держави, але водночас прискорила усвідомлення безальтернативності руху країни до повноправного членства в Європейському Союзі. Отриманий Україною статус кандидата на вступ до ЄС вимагає від країни примноження інституційних зусиль, запровадження заходів та інструментів збереження економічної стійкості, зміцнення людського та гуманітарного капіталу в умовах військових дій і посткризового відновлення.

Війна «підсвітила» низку недоліків в аграрній політиці, тому вона має перейти у нову фазу розвитку, де головною цінністю є не кількість виробленої чи експортованої продукції, а стале сільське господарство з людиною в центрі аграрної політики (Р. Корінець).

А це в свою чергу потребуватиме зміни підходів, нових знань та збільшуватиме попит і в агрополітичному консультуванні, як представників органів влади, так і суспільства.

І тут значна підтримка може здійснюватися діючими та новими проектами міжнародної технічної допомоги в сфері сільського господарства та сільського розвитку через проведення заходів з агрополітичного консультування.

Проведення заходів з агрополітичного консультування потребує

Відслідковувати актуальність інформації, яка надається під час заходів сьгоднішнім потребам споживачів.

Проводити зворотній зв'язок з потенційними учасниками агрополітичного консультування, з метою визначення проблем чи викликів, що стоять перед ними.

З метою розуміння актуальності та подальшої доцільності планування агрополітичних заходів, необхідно проводити аналіз практичного застосування інформації отриманої під час їх проведення.

При підготовці публікацій, інформаційних, аналітичних, презентаційних, довідкових матеріалів варто враховувати рівень знання іноземної мови отримувачами цієї інформації, та за можливості готувати їх англійською та українською мовами.

Для того, щоб підготовлений матеріал використовувався в практичній роботі він має бути максимально простим у розумінні та не громіздким.

Робити відеозапис заходів та розміщувати на загальнодоступних каналах для можливості їх перегляду більшим колом зацікавлених осіб, особливо це актуально коли наша енергосистема зазнала пошкоджень та не завжди є можливість приєднатися до навіть завчасно спланованого заходу.

За можливості проводити фахові інформаційні поїздки, що дають більше можливостей ознайомитися як з українською, так і закордонною практикою.

Залучати до заходів практиків, науковців, міжнародних експертів.

Розширювати коло партнерів, що сприятиме різносторонньому професійний діалог, отримувати різні точки зору на проблему, та приймати оптимальні рішення.

Також було б доцільно об'єднувати зусилля проектів МТД, які реалізуються в сфері аграрної політики, та мають у своїй діяльності однаковий компонент, задля вибудови єдиного рішення врегулювання питання.